

## P A S T A B O S

## Remarks

## MAŽMOŽIS 2

Rolandas Mikulskas (*Acta Linguistica Lithuanica* 48, 87) žemaičiuose (KRŠ) užrašytą prieviksmį *v'ir'sū·n* sieja su rytiečių aukštaičių tarmių vietininku *viršūn* (dabar daugiausia sakoma *v'ir'sū· ~ viršuō, àpsukū· ~ apsukuō, v'ēl.tu· ~ veļtuo* ir daug kitų).

Tai didžiai abejotina (plg. ten (KRŠ) ir kitur vartojamas formas *pàskūn̄., pàskūna·s, šàl'īn̄., ž'ē.m'ie ~ žēmē(n): m'ėsk ž'ē.m'ie | n'ekūnck* ir kt.). Čia tas ilgas balsis *u·* lyg ir kreiptų kitaip teigti.

Šitas sonanto *n* pasirodymas jau seniai tarmėtyrininkų yra spręstas: Kazimiero Būgos (*Rinktiniai raštai* I, Vilnius, 1958, 397–398, 588; III 692–693), Zigmo Zinkevičiaus (*Lietuvių dialektologija*, Vilnius, 1966, 196–198; gaila, kad teikiamos tik transponuotos formos), Vlodo Grinaveckio (*Žemaičių tarmės istorija*, Vilnius, 1973, 332–334) ir šias eilutes rašančiojo autoriaus („Kelios pastabos dėl formų *šū, sesū*“, *Baltistica* 2 (2), 1966, 205–207; *Lietuvių kalbos tarmių morfoneminiai reiškiniai*, Vilnius, 2001, 167–169).

Paradigmoje po *u·* pietų žemaičiuose platokai yra *šū·n ~ šuōn* (= šuo), *rūdū·n ~ ruduōn* (= ruduo), vienaskaitos naudininkas *vā·kū·n ~ vaikuon* (= vaikui), *vāik'ū·n ~ vaikiuon* (= vaikiui, bernui), *pavā.sar'ū·n* (ir *pavā.ser'ū·n* PVN) ~ *pavāsariuon* (pavasariuo), *bū.ndžē ~ búonžē* (= búonžė), *jū·nc ~ jūns* (= jūs), *v'ēltū·n ~ veļtuon* (= veltui) VARN, UŽV, PVN ir kt.; taip ir *v'ir'sū·n* tą neetimologinį *n* bus gavęs iš galūnėje atsiradusio *-u·* (<*-uo*). Tai remia visa tų žodžių istorija: ypač paradigmos, kur po *u·* visur yra *n* (plg. aut., *Baltistica* 2 (2), 205–206) (po diftongoido *u·* kažin ar tas sonantas būtų lipęs, kaip ir po *-ou* < *-uo* šiaurės žemaičių, o vakarų žemaičių po *-o* < *-uo* niekur prielipo neturi).

Vytautas Vitkauskas  
Lietuvių kalbos institutas  
P. Vileišio g. 5, 10308 Vilnius, Lietuva

Gauta 2004 04 07

## MAŽMOŽIS 3

Sonantas *r* būna kietas ir minkštas, lietuvių šnektose jis kartais įvairuoja.

Štai tie atvejai:

a. dalis pietų aukštaičių *r'* visai neturi, prieš priešakinės eilės balsius kietina kai kurie aukštaičiai vilniškiai ir uteniškiai (Z. Zinkevičius, *Lietuvių dialektologija*, Vilnius, 1966, 153–156; *Lietuvių kalbos atlasas* II, 87 žem.);

b. kai kur tariamas kietai prieš redukuotą dvibalsį *-ai*: *r̥ai.kšt̥'e* 'raikštė' DRSK, RTN, *kr̥ā.šis* 'kriaušius' KB, VRN, *kr̥ā.vas* 'kreivas' DRSK ir kt.;

c. junginyje *\*rj > \*r̥j > r*: *braū.nā* 'briauna' UŽV, KRŠ, KRTV, *kr̥ā.š'is* (bendrines kalbos *kriaušis*) KRŠ, RDN, TL, EIG, *kr̥iokt'ę* 'verkti' (bendrines kalbos *kriokti*) TL, RDN, VARN, ŠV, RT, *r̥ā.uš'ęs* 'riaušės' ŠV, GRDM ir kt. Prie jų prisiderina skoliniai *kr̥ū-ks* (aukšt. *kriūkas*), *sr̥ū-ps* (šiaurės žemaičių ir aukštaičių *š'r̥ū-ps* | *š'r̥ū-bas*), *kr̥ā.č'us* 'kriaučius, siuvėjas', *kr̥ūk'is* 'kriukis, ramentas' KRŠ, KRTV, ŠAUK, *kr̥ū.k'is* 't. p.' RDN, TRŠ, TL ir kt.

Yra žinomas visas *\*rjau*, *\*rja*, *\*rjo*, *\*rju*, *\*rjū* kitimo *rau*, *ro*, *ru* plotas žemaičiuose, kur jokio *r* kietinimo prieš priešakinės eilės balsius nėra (plg. aut., *Lietuvių kalbos tarmių morfoneminiai reiškiniai*, Vilnius, 2001, 158–161).

Tokio reiškinio tyrinėjimo nebuvo numatyta LKA<sub>II</sub> fonetikos tomo sudarytojų, buvo nenusistovėjęs tarmių faktų transponavimas, todėl daug neaiškumų buvo jau iškelta anksčiau, bet ir dabar painiojama. Pavyzdžiui, LKŽ<sub>XIX</sub> 626 žodis *sukrokė* (tarm. *sūkruok'į* KRŠ) taisomas *sukriokė* (R. Mikulskas, *Acta Linguistica Lithuanica* 48, 87), o *kr̥ū-ks* KLVR priskiriamas prie *kriūko*<sup>1</sup>, nors ten irgi kokio *r* kietinimo negali būti (nebent būtų kokia nepaprastybė).

Taigi *\*rj + a, a; u, u* problema dar tebesiejama su *r* kietinimu ir minkštinimu, nors čia yra senojo *\*j* išskritimo ir vėliau pasireiškusių analogijos klausimas (kai būdavo apibendrinamas šnektose tik *rau*, *ro*; *ru*, *ru* ar *r'au*, *r'o*; *r'u*, *r'u*). Kiekvienu atveju reikia gilintis į tarmių struktūrą ir sistemą.

Vytautas Vitkauskas

Lietuvių kalbos institutas

P. Vileišio g. 5, 10308 Vilnius, Lietuva

Gauta 2004 04 07

## AR GALI KĄ NORS REIKŠTI TUŠČIA VIETA?

Profesorius Vlado Žulio straipsnyje „Dėl tariamos nulinės jungties“ (*Acta Linguistica Lithuanica* 48, 177–184) polemizuojama su *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika* (Vilnius, 1994), kurioje tokie sakiniai kaip *Oras gražus* yra laikomi turį nulinę jungtį. Straipsnio autorius mano, kad nulinės jungties (ir apskritai nulinių formų) terminas yra ydingas. Tą nuomonę yra gerbtina. Norėčiau tik šį tą pasakyti apie argumentus, kuriais bandoma ją grįsti.

Pirmasis iš jų – Immanueliui Kantui priskiriamas teiginys: *Niekas neturi požymių*. Autorius dar priduria: *Niekui plaukai neauga*. Jeigu klasė yra tuščia, tai ji neturi nė vieno elemento, o tik elementai gali turėti požymius. Todėl logiškai prieštaringas esąs teiginys: *Nors jungties ir nėra* (niekas), bet ji turi *tiesioginės nuosakos esamojo laiko reikšmę* (požymis) (p. 178).

Priimdamas straipsnio autoriaus siūlomas žaidimo taisykles – rėmimąsi autoritetais palikti teologijai – neminėsiu nė vieno iš daugybės darbų, prirašytų apie nulines formas. Cituoti logikos teiginiai yra teisingi, bet jie visai neprieštarauja Gramatikoje pateikti nulio sampratai. Lingvistinis nulis – tai ne koks neegzistuojantis empirinis objektas ar elementas, tolygus *niekui*. Tuo terminu žymimas toks gramatinės paradigmos nario formalus rodiklis nebuvimas, kuris dėl santy-

<sup>1</sup> *krūko*, *kruko*, *kriūko* variantų Mikulsko patogumo dėlei vengta aiškinti, kaip ir *vāšas* (net neįmanomo *āšas*), *ō-nčas*, *ūnčas*, *vō.ršos*, *lō.ršas* kaitos (žr. R. Mikulskas, *Acta Linguistica Lithuanica* 46, 85).